MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

Historia dzieje się!

Tematyka

Program dotyczy realiów *powstania krakowskiego* mającego miejsce w 1846 roku. Dyskutanci omawiając czynniki polityczne, społeczne i osobowościowe analizują przyczyny niepowodzenia zrywu niepodległościowego oraz jego konsekwencje. Zwracają uwagę na politykę państw zaborczych oraz na wydarzenia współistniejące, jak chociażby rabację chłopską, jako czynniki determinujące wynik powstania.

!

Wykorzystaj w przygotowaniu swoich wykładów lub lekcji szkolnych poniższe propozycje oraz program:

- cały odcinek: https://youtu.be/lYyL_z71trs
- zwiastun programu: https://youtube.com/shorts/VAt1j4LKYIM?feature=share

Zagadnienia wstępne

Proponuje się rozpoczęcie bloku zajęć od studiowania mapy Polski XIX wieku ze szczególnym naciskiem na okolice Krakowa (w tym obszar funkcjonującej w latach 1815–1846 Rzeczpospolitej Krakowskiej).

Zainspirowanie pracy w grupach, które mają na celu zebrać i zaprezentować argumenty (być może w formie debaty oksfordzkiej): 1) powstania narodowowyzwoleńcze w sytuacji małych szans na powodzenie mają sens; 2) powstania narodowowyzwoleńcze w sytuacji małych szans na powodzenie nie mają sensu.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

Część 1/3:
Dembowski i inni

Emisja pierwszej części programu: **(0:30–13:19)**

Pytania i zagadnienia do dyskusji

1. Kim był Edward Dembowski i dlaczego jest osobą godną upamiętniania?
2. Z jakimi siłami politycznymi i ideologią był związany Edward Dembowski?
3. Dlaczego Edwarda Dembowskiego określano mianem Czerwonego Kasztelanica lub Czerwonego Hrabiego?
4. Na czym polegał radykalizm poglądów Edwarda Dembowskiego?
5. Z jakiej rodziny pochodził Edward Dembowski? Kto był jego ojcem?
6. Jakie wydarzenie przedstawia poniższa grafika? Jaki był cel i znaczenie tego wydarzenia dla historii *powstania krakowskiego*?

[1] Edward Dembowski

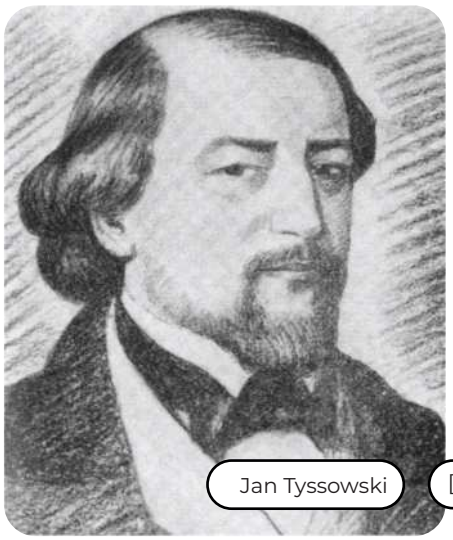

Edward Dembowski na czele procesji z 27 lutego 1846 na akwaforcie Józefa Bohdana Dziekońskiego [2]

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

7. W jaki sposób Cmentarz Podgórski wiąże się z *powstaniem krakowskim* 1846 r.?
8. Jakie formacje wojskowe tłumiły (w imieniu Austrii) *powstanie krakowskie*?
9. Czym była *rabacja galicyjska* i jaka była jej geneza?
10. Jak *powstanie chochołowskie* wpasowywało się w kontekst *powstania krakowskiego* oraz *rabacji galicyjskiej*?
11. Jaka była rola Jana Tyssowskiego podczas *powstania krakowskiego*? Co się z nim stało po upadku powstania?
12. Kim był i jaką rolę odegrał podczas *powstania krakowskiego* Ludwik Mazaraki?

Jan Tyssowski [3]

Część 2/3:
Kraków i Podgórze

Emisja drugiej części programu:
(13:19–26:29)

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

13. Jakim miastem pod względem demograficznym i gospodarczym był Kraków w latach 40-tych XIX wieku?
14. Dlaczego Kraków nazywany był „złotym jabłkiem Prus”?
15. Dlaczego Kraków był istotnym polskim miastem w XIX wieku? Jaka była jego rola w podtrzymywaniu polskości?
16. Rzeczpospolita Krakowska – co to był za twór? Jaki był jej zakres autonomii?

[4]

Rzeczpospolita Krakowska na styku mocarstw

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

17. Jakie znaczenie miał Kraków dla powstańców listopadowych?

18. Kogo przedstawia grafika? Jaka była jego rola i znaczenie w XIX wiecznym Krakowie?

19. Dlaczego Podgórze (ówcześnie oddzielne miasto) stało się najważniejszym miejscem z punktu widzenia historii *powstania krakowskiego*? Jakie było wówczas Podgórze?

20. Jaki przebieg i znaczenie dla losów *powstania krakowskiego* miała bitwa pod Gdowem, która miała miejsce 26 lutego 1846 roku?

21. Jaki wpływ na wybuch *powstania krakowskiego* miał tzw. Wielki Manifest powstały w 1836 roku w środowisku emigracyjnym?

Jan Paweł Woronicz [5]

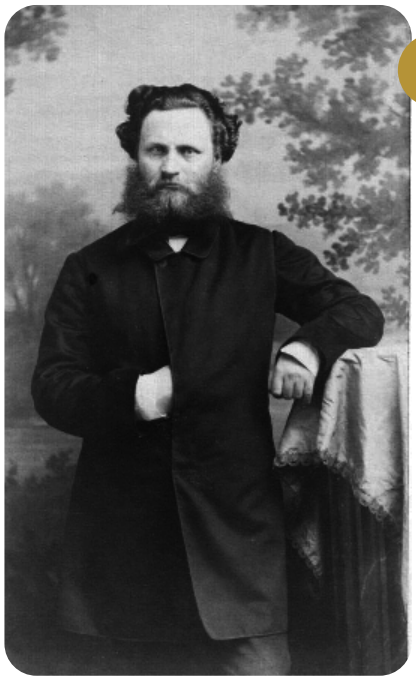
Bitwa pod Gdowem, obraz olejny Mieczysława Wątorskiego [6]

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

22. Z jakich powodów *powstanie krakowskie* okazało się klęską z organizacyjnego punktu widzenia? Dlaczego w plany wdał się chaos?

23. Kim był Ludwik Mierosławski i jaka miała być jego rola w *powstaniu krakowskim*? Dlaczego tej roli nie odegrał?

Ludwik Mierosławski [7]

Część 3/3: Konsekwencje

Emisja trzeciej części programu: **(26:29–40:40)**

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

24. Co stało się z Krakowem po upadku *powstania krakowskiego*? Jak w tym kontekście można oceniać jego zasadność? Czy organizatorzy brali pod uwagę możliwość porażki?

25. Czy Kraków przez *powstaniem krakowskim* był faktycznie autonomiczny?

26. Co takiego niekorzystnego z punktu widzenia interesów gospodarczych Krakowa miało miejsce w 1845 roku?

27. W jakim sensie można mówić, że Austriacy z Podgórza uczynili konkurencję dla Krakowa? Po co to zrobili?

28. Jaki był los Wawelu po upadku *powstania krakowskiego*? Jakie to miało znaczenie dla Polaków?

29. Jak Austriacy wykorzystali Wawel podczas wydarzeń rewolucyjnych w 1848 roku?

30. W jaki sposób i w jakich okolicznościach krakowianie odzyskali Wawel z rąk austriackich?

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

31. Na zdjęciu wybitny prezydent Krakowa. Kto to i na czym polegała jego koncepcja Wielkiego Miasta Krakowa?

32. Z czego wynikały problemy gospodarcze Krakowa mające miejsce już po upadku *powstania krakowskiego*?

33. Gdzie jeszcze oprócz Krakowa i Podgórza toczyły się walki oraz epizody związane z *powstaniem krakowskim*, które planowane były jako powstanie narodowe?

34. Czego dotyczył tzw. Wielki Proces Berliński będący konsekwencją wydarzeń z 1846 roku?

35. Kim był Pantaleon Potocki i jaki los go spotkał podczas wydarzeń 1846 roku (w Siedlcach)?

Juliusz Leo [8]

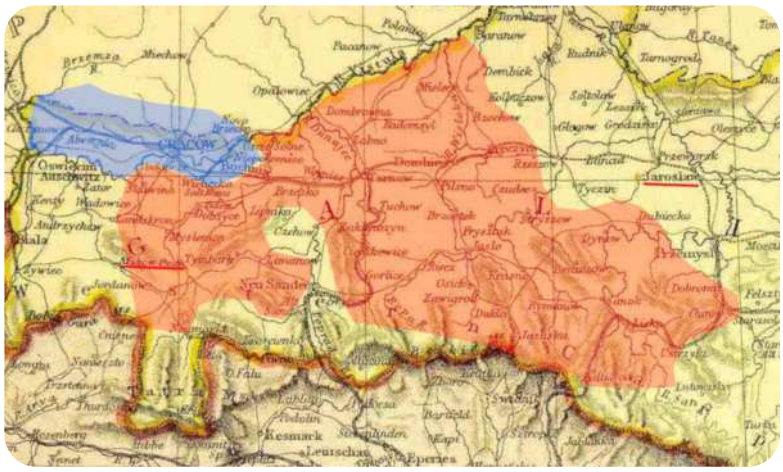
Podsumowanie

1. Słownik postaci i terminów:

Edward Dembowski – żyjący w latach 1822–1846 polski działacz niepodległościowy o lewicowych poglądach, główny, rzeczywisty przywódca *powstania krakowskiego* 1846 roku. Zginął 27 lutego 1846 roku, gdy oddziały austriackie ostrzelały procesję, którą prowadził na terenie Podgórza.

Powstanie Krakowskie – nieudany zryw narodowowyzwoleńczy mający miejsce w lutym i marcu 1846 roku. Powstanie miało objąć teren wszystkich zaborów, ale ze względu na szybką i represyjną reakcję zaborców oraz zainspirowaną przez Austriaków „Rzeź Galicyjską", czyli wystąpienie chłopstwa przeciw szlachcie, nie miało szansy na rozprzestrzenienie się. Jedynie w Krakowie przyniosła chwilowy, krótkotrwały efekt w postaci wycofania się na kilka dni okupacyjnych wojsk austriackich. Na początku marca 1846 roku powstanie zostało całkowicie stłumione, a efektem tego, w odniesieniu do Krakowa, było całkowite zniesienie wcześniejszej, ograniczonej autonomii oraz wcielenie Rzeczpospolitej Krakowskiej do Cesarstwa Austriackiego.

Rabacja galicyjska – mające miejsce w lutym i marcu 1846 roku, zainspirowane przez Austriaków, powstanie antyszlacheckie i antyziemiańskie mające miejsce na terenach zachodniej Galicji. Najbardziej znanym i znaczącym przywódcą powstania chłopskiego był Jakub Szela. Rabacja galicyjska miała miejsce równolegle do organizowanego przez środowiska niepodległościowe *powstania krakowskiego* i stała się jedną z głównych przyczyn jego niepowodzenia.

[9]

Rabacja galicyjska a powstanie krakowskie

Jan Tyssowski – żyjący w latach 1811–1857 polski działacz niepodległościowy, uczestnik powstania listopadowego oraz przywódca (dyktator) *powstania krakowskiego*. Po upadku powstania i okresie internowania w Prusach, wyemigrował do Stanów Zjednoczonych.

Ludwik Mazaraki – żyjący w latach 1813–1880 polski działacz niepodległościowy. Podczas *powstania krakowskiego* próbował organizować oddziały i wystąpienia niepodległościowe na terenie zaboru rosyjskiego (niedaleko od granicy Rzeczpospolitej Krakowskiej), następnie uczestniczył w potyczkach w okolicach Krakowa, w tym w przegranej bitwie pod Gdowem. Po upadku powstania został przez Austriaków wydany Rosjanom i następnie zesłany na katorgę w głąb Rosji.

Powstanie chochołowskie – kilkudniowe, mające miejsce w lutym 1846 roku zorganizowane w Chochołowie na Podhalu wystąpienie antyaustriackie. Powstanie w Chochołowie, inspirowane między innymi przez Ludwika Mierosławskiego, miało być częścią powstania ogólnonarodowego, podobnie jak rozgrywające się w tym samym czasie *powstanie krakowskie*.

Rzeczpospolita Krakowska (Wolne Miasto Kraków) – funkcjonujące w latach 1815–1846 na mocy decyzji podjętych podczas Kongresu Wiedeńskiego państwo pozostające pod kontrolą Rosji, Prus i Austrii. Jedynie w początkowym okresie swojego funkcjonowania Rzeczpospolita Krakowska cieszyła się pewną, ograniczoną dawką autonomii, która już od lat 30-tych XIX wieku została prawie całkowicie zredukowana. W 1846 roku, po upadku *powstania krakowskiego* obszar Rzeczpospolitej Krakowskiej został włączony do Cesarstwa Austrii.

Jan Paweł Woronicz – duchowny, w latach 1816–1829 pełniący funkcję biskupa diecezjalnego krakowskiego, następnie piastujący stanowisko metropolity warszawskiego i Prymasa Królestwa Polskiego (od 1828 do śmierci w 1829).

Pantaleon Potocki – żyjący w latach 1817–1846 jeden z przywódców planowanego na 1846 roku powstania narodowego, które ostatecznie miało miejsce w ograniczonej formie jako *powstanie krakowskie*. Potocki odpowiedzialny był za organizowanie antyrosyjskich wystąpień w Siedlcach, gdzie został po kilku potyczkach pojmany, zwieziony do Warszawy i stracony przez Rosjan w Cytadeli Warszawskiej.

Ludwik Mierosławski – żyjący w latach 1814–1878 polski działacz niepodległościowy, wojskowy w randze generała. Uczestnik powstania listopadowego, niedoszły przywódca planowanego na 1846 roku powstania ogólnonarodowego (które ostatecznie przybrało formę *powstania krakowskiego*), uczestnik walk w ramach powstania wielkopolskiego w 1848 roku, przez krótki okres dyktator powstania styczniowego w 1863 roku.

Wielki Manifest – drugi dokument programowy Towarzystwa Demokratycznego Polskiego wydany w 1836 roku w Poitiers. Przewidywał ustrój republikański przyszłej Polski, opartej na szerokiej definicji narodu.

2. Cele dydaktyczne:

- Poszerzenie wiedzy dotyczącej XIX wiecznej historii Polski (odniesienie do PRK P6S_WG)
- Ukazanie, iż za wielką historią stoją konkretne postaci i ich osobiste historie, motywacje, inspiracje (odniesienie do PRK P6S_WK)

3. Sugerowana literatura uzupełniająca:

R. Żurawski vel Grajewski, *Ognisko permanentnej insurekcji. Powstanie 1846 roku i likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej w „dyplomacji" Hotelu Lambert wobec mocarstw europejskich (1846-1847)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2018

Rok 1846 w Krakowie i Galicji. Odniesieni, interpretacje i pamięć. Red. K. Dzaszyk, T. Kargol, T. Szubert, Historia Iagiellonica 2016

Rzeczpospolita Krakowska 1815-1846, red. J. Wyrozumski, J.M. Małecki, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa 2016

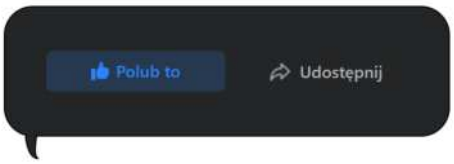
M. Mataniak, *Administracja Tymczasowa Cywilna - Rada Administracyjna Cywilna –C. k. Rada Administracyjna Miasta Krakowa i Jego Okręgu. Przeobrażenia w zarządzie byłego Wolnego Miasta Krakowa po upadku powstania krakowskiego (6 III 1846- 31 XII 1847)*, Dzieje Biurokracji Tom VII (2018)

Wolne Miasto Kraków 1815-1846. W poszukiwaniu nowoczesności., red. Ł. Klimek, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa 2015

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 50: Powstanie krakowskie czy narodowe? 1846

Korzystając z materiałów, nie zapomnij o subskrypcji kanału „**Historia dzieje się!**” na Youtube:
https://www.youtube.com/@historiadziejesie2380
(obok przycisku „subskrybuj” naciśnij też dzwoneczek, by dostawać informacje o nowych odcinkach)

Prosimy – zalajkuj profil Facebookowy „**Historia dzieje się!**” i daj znać innym, jeśli program Ci się podobał (udostępnij):
https://www.facebook.com/Historiadziejesie

Materiały dydaktyczne opracował: dr Konrad Oświecimski
Opracowanie graficzne: Joanna Zawadzka

Publikacja sfinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/537149/2021/2022, kwota finansowania 873 080 zł (całkowita wartość projektu).

zespół kierujący projektu:
dr Paweł Nowakowski
dr Łukasz Burkiewicz
dr Konrad Oświecimski
mgr Tomasz Konturek

Fundacja Ignatianum

Wykorzystane materiały ilustracyjne:

[1] Edward Dembowski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Edward_Dembowski#/media/Plik:-Dembowski_Edward_1822_dag.2.jpg ..... str. 2

[2] Edward Dembowski na czele procesji z 27 lutego 1846 na akwaforcie Józefa Bohdana Dziekońskiego, https://pl.wikipedia.org/wiki/Edward_Dembowski#/media/Plik:J%C3%B3zef_Bogdan_Dzieko%C5%84ski_-_%C5%9Amier%C4%87_Edwarda_Dembowskiego_(cropped).jpg ..... str. 2

[3] Jan Tyssowski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Tyssowski#/media/Plik:Jan_Tyssowski.jpg ..... str. 3

[4] Rzeczpospolita Krakowska na styku mocarstw, aut. Illmarinen, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rzeczpospolita_Krakowska_1815.png (lic. CC Attribution-Share Alike 3.0 Unported) ..... str. 3

[5] Jan Paweł Woronicz, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Paweł_Woronicz#/media/Plik:Jan_Paweł_Woronicz.JPG ..... str. 4

[6] Bitwa pod Gdowem, obraz olejny Mieczysława Wątorskiego, https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_pod_Gdowem#/media/Plik:Battle_of_Gdow_Painting_Detail.jpg ..... str. 4

[7] Ludwik Mierosławski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludwik_Mierosławski#/media/Plik:Ludwik_Mierosławski_1.png ..... str. 5

[8] Juliusz Leo, https://pl.wikipedia.org/wiki/Juliusz_Leo#/media/Plik:Juliusz_Leo.jpg ..... str. 6

[9] Rabacja galicyjska a powstanie krakowskie, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rabacja_galicyjska_a_powstanie_krakowskie.jpg, (lic. CC Attribution-Share Alike 4.0 International) ..... str. 7